

Uitgangspunten eindtermen financiële en economische competenties

1. De referentiekaders voor economische en financiële competenties

Bij het ontwikkelen van de eindtermen voor de sleutelcompetentie '*Financiële en economische competenties*' werd gebruik gemaakt van het Raamwerk over financiële geletterdheid: Jaminé S. Bistmans A. e.a. (2018). *Raamwerk (basis)geletterdheid financiële geletterdheid*. Brussel, Wikifin.be.

Wikifin.be nam het initiatief om, met input van diverse stakeholders vanuit het brede werkveld van het Vlaamse onderwijs, een raamwerk (basis)geletterdheid financiële geletterdheid in kaart te brengen. Het vertrekpunt om dit kader te ontwikkelen is het raamwerk van de OESO, *Core Competencies Framework on financial literacy for Youth (aged 15 to 18)*. Gebaseerd op dit kader werd in overleg met diverse stakeholders een eigen raamwerk ontwikkeld dat aangepast is aan de eigenheid van Vlaanderen. Met dit voorliggend kader reikt Wikifin.be elementen aan om de financiële competentie mee te helpen vormgeven. Wikifin.be suggereert een ruim kader (financiële geletterdheid) voor de concrete invulling van de financiële competentie tot 18 jaar. Tevens geeft het raamwerk een aantal suggesties voor invulling van de financiële competentie in de eerste graad (14 jaar).

Daarnaast is een referentiekader '*Financieel-economische competentie*' door experts samen met AHOVOKS een referentiekader opgesteld.

Het referentiekader '*Financieel-economische competentie*' heeft vier kerncomponenten: financiële en economische zelfredzaamheid, ondernemingen en organisaties, markt en maatschappij, en de economie als systeem. Voor de bepaling van deze componenten werd gebruikgemaakt van verschillende bronnen zoals specifieke onderzoeksliteratuur, buitenlandse curricula en de inbreng van experts.

2. Samenhang sleutelcompetenties, bouwstenen en eindtermen

De 11^{de} decretale sleutelcompetentie '*Economische en financiële competenties*' vertoont een sterke samenhang met de Europese sleutelcompetentie '*Ondernemerscompetentie*'. De tekst over de Europese sleutelcompetentie beschrijft zowel het creatieve proces van de realisatie van een idee, als de economische context: "*Ondernemerscompetentie is het vermogen om te reageren op kansen en ideeën en deze om te zetten in waarden voor anderen. Deze competentie is gebaseerd op creativiteit, kritisch denken en het oplossen van problemen, op initiatief nemen en volharding, en op het vermogen samen te werken om projecten van culturele, sociale of financiële waarde te plannen en in goede banen te leiden.*".

Het eerste aspect, het ontwikkelen van initiatief en het omzetten van ideeën in daden door creativiteit, het nemen van risico's en projectbeheer is een zeer brede en transversale competentie die ook buiten een economische context een rol speelt. Het tweede aspect heeft zowel te maken met de persoonlijke financiën, als met de mogelijkheden en

uitdagingen waarvoor een werkgever of organisatie staat, de overheidsregulering en het functioneren van de economie als geheel.

Omdat deze twee aspecten van de Europese sleutelcompetentie 'Ondernemerscompetentie' een andere invulling kunnen krijgen in onderwijs, werd gekozen voor het uitwerken van twee aparte referentiekaders. Het eerste referentiekader 'Initiatief en ondernemerszin' schetst het omzetten van ideeën in actie(s) door het inzetten van middelen en mensen. Het biedt als transversale competentie mogelijkheden en toepassingen op alle niveaus en in diverse contexten en vakgebieden. Het tweede referentiekader 'Financieel-economische competentie' is niet transversaal en focust op diverse kerncomponenten zoals financiële geletterdheid, de werking van ondernemingen en organisaties, de werking van de markten, de invloed van de overheid, en een ruim begrip van de economie als systeem.

Enkel het tweede referentiekader werd meegenomen in deze sleutelcompetentie. De kerncomponenten van het referentiekader werden uitgewerkt in drie bouwstenen.

De financiële geletterdheid krijgt een plaats in de eerste bouwsteen dat de focus legt bij zelfredzaamheid en praktische competenties. In het rapport 'Van leRensbelang' wordt het belang van financiële geletterdheid sterk benadrukt. Men focust hierbij op de praktische kennis die nodig is in het volwassen leven. Hoe moet/kan ik met geld omgaan? Wat zijn risico's? Bovendien blijkt uit het scholierenrapport dat scholieren met enige ongerustheid uitkijken naar de paperassen en administratieve rompslomp van het volwassen leven. Het beheer van persoonlijke administratie krijgt dus hierin ook een plaats.

De werking van ondernemingen en organisaties wordt uitgewerkt in de tweede bouwsteen. Het bedrijfsleven, de arbeidsmarkt, de samenwerking en wisselwerking met bedrijven, de bedrijfscultuur, het zijn elementen die onder deze bouwsteen passen.

De werking van de markten, de invloed van de overheid, en een ruim begrip van de economie als systeem krijgen een plaats in de derde bouwsteen. Iedereen is betrokken bij het economisch leven en wetten en economische processen hebben een grote invloed op onze samenleving. Het is daarom van belang dat iedereen er ook de basis van kent.

3. De bouwstenen en eindtermen

Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten

Een bewuste consument maakt keuzes rekening houdend met o.a. de gevolgen voor de mensenrechten en het milieu. Hij bepaalt zelf prioriteiten, is zich bewust van zijn rechten als consument en ontwikkelt eigen beschermingsstrategieën. Hij heeft oog voor de prijs-kwaliteitverhouding en de beïnvloeding van het koopgedrag via reclame en andere verkooppraktijken. Hij wordt ook beïnvloed door zijn peers, subculturen en de (sociale) media. Het verwerven van voldoende zelfkennis, zelfbewustzijn en weerbaarheid zal leiden tot meer evenwichtige en verantwoorde keuzes.

Het kennen en begrijpen van het aanbod van goederen, diensten en financiële producten leidt tot meer gefundeerde keuzes in functie van de combinatie werken, wonen en gezin. Deze beslissingen en het beheer van persoonlijke financiën en administratie hebben belangrijke gevolgen op korte en lange termijn. Het impliceert dus ook het kunnen omgaan met risico's. Ook de relatie van het individu met de overheid (bv. belastingen in het gezinsbudget, vervangingsinkomsten, enz.) hebben een belangrijke invloed op budgetplanning en -beheer.

Eerste graad A- en B-stroom

In de eerste graad wordt de basis gelegd voor de financiële geletterdheid. De beïnvloeding van het keuzegedrag bij aankopen door bv. reclame, promotieacties, sociale media, vrienden, status is groot. Aandacht voor sociale en milieuaspecten enerzijds en beïnvloedende factoren anderzijds draagt bij tot meer bewuste keuzes en een kritische houding t.o.v. het aanbod en de commerciële boodschappen om dit aanbod te 'verkopen'. (Eindterm 11.1).

Bij consumeren hoort ook betalen. Betalingen gebeuren meer en meer in een elektronische omgeving, ook door de jongeren zelf. Een jongere moet bij het doen van betalingen ook rekening houden met mogelijke fraude en malafide praktijken. Het kennen en beoordelen van courante betaalmiddelen en verkoopkanalen met oog voor veiligheid en kosten is bijgevolg noodzakelijk om als consument op een verantwoorde manier te kunnen betalen. (Eindterm 11.2).

Consumeren en betalen hebben financiële gevolgen op korte en op lange termijn. Een steeds grotere groep van de bevolking krijgt te maken met overmatige schuld en/of schuldbemiddeling. Jongeren moeten in staat zijn om zelf een beperkt budget te beheren binnen een gezinscontext. Het vertrouwd maken met inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn, met begrippen zoals lenen, sparen, rente en schuld, is nodig om doordachte budgettaire keuzes te kunnen maken. Ook het belang en het bewaren van persoonlijke administratie krijgt hier een plaats. (Eindterm 11.3 en 11.4).

Basisgeletterdheid

De eindtermen basisgeletterdheid moeten door elke individuele leerling worden bereikt op het einde van de eerste graad. Basisgeletterdheid zijn die eindtermen die ertoe strekken te kunnen participeren in de maatschappij.

Drie eindtermen i.v.m. de bouwsteen betreffende consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten werden geselecteerd als eindtermen basisgeletterdheid.

Voor eindterm 11.1 en 11.2 is er in de basisgeletterdheid een aanpassing van het cognitief verwerkingsniveau en de context. Eindterm 11.3 werd ongewijzigd overgenomen uit de B-stroom:

Bijgevolg omvat de basisgeletterdheid:

- het begrijpen en verklaren van keuzes in persoonlijke aankopen rekening houdend met zijn/haar behoeften en beïnvloedende factoren (Eindterm 11.1 basisgeletterdheid);

- het begrijpen en verklaren van veiligheid, risico's en kosten bij het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen (Eindterm 11.2 basisgeletterdheid);
- het maken van persoonlijke budgettaire keuzes rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget (Eindterm 11.3 basisgeletterdheid).

De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden

Binnen elke (non)-profitorganisatie functioneren diverse afdelingen (productie, verkoop, HR, boekhouding, marketing, logistiek, enz.) in interactie met elkaar om de gestelde doelen te bereiken. Inzicht in de werking van bedrijven en organisaties omvat bijgevolg inzichten in activiteiten en functies (bv. zoals productie, marketing, boekhouden, logistiek) en in hun onderlinge samenhang.

Bedrijfs- en organisatiebeleid is geen louter intern proces. Het reilen en zeilen binnen een bedrijf of organisatie wordt beïnvloedt door de omgeving en omgekeerd. Snelle evoluties op juridisch vlak, de positie in de sector, toekomstprognoses, technologische ontwikkelingen, enz. zijn belangrijke factoren die het voortbestaan van het bedrijf of organisatie beïnvloeden. De levensvatbaarheid van een bedrijf of organisatie is een eerste vereiste om hun verantwoordelijkheid op te nemen t.a.v. werknemers, andere stakeholders, milieu en duurzaamheid. Normen en waarden, maatschappelijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid staan hier centraal.

De dynamiek en drijfveren van bedrijven en organisaties kunnen begrijpen en analyseren is van belang voor de eigen keuzes en de (toekomstige) positie als werknemer en/of ondernemer.

Eerste graad A-stroom

De leerlingen krijgen een eerste kennismaking met de activiteiten en functies van bedrijven en organisaties in de profit- en non-profitsector. Ze leren ook het verschil tussen productie- en dienstenondernemingen. (Eindterm 11.5).

Ondernemingsbeslissingen worden beïnvloed door diverse factoren zoals de winstdoelstelling en de concurrentiepositie. Maar ondernemingsbeslissingen hebben ook impact op de omgeving. De leerlingen moeten zich bewust zijn van de invloed die ondernemingen en organisaties door bv. tewerkstelling van kansengroepen, eerlijke handel of maatschappelijke verantwoord ondernemen kunnen uitoefenen (Eindterm 11.6).

Eerste graad B-stroom

De leerlingen krijgen een eerste kennismaking met de activiteiten en functies van bedrijven en organisaties in de profit- en non-profitsector. Ze leren ook het verschil tussen productie- en dienstenondernemingen (Eindterm 11.5).

Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context

De werking van de markten en de invloed van de overheid hierop is een complex geheel binnen een (inter)nationale context. Toch lijkt het geen twijfel dat de economie ons dagelijks leven beïnvloedt. In het dagdagelijks leven komt elke burger onder andere via media in contact met berichten over prijsschommelingen, loonvorming, intresten, inflatie, rentepeil, globalisering, economische groei, recessie, werkloosheidsgraad, enz. Om de actualiteit te kunnen begrijpen moeten leerlingen hiermee vertrouwd worden gemaakt. De actuele toestand van de economie beïnvloedt de wijze waarop de overheden hun beleid inzetten om negatieve gevolgen op te vangen. Het kunnen duiden van politieke beslissingen en de invloed van belangengroepen plaatst de toestand van de economie tevens in een Europees en mondiaal perspectief. De vergelijking van de economie van ons land met die van andere landen leidt ook tot een kritische beschouwing. t.a.v. de verdeling van welvaart, welzijn en armoede in de wereld. Het schetst de herverdelende rol van de overheid, het solidariteitsprincipe van onze sociale zekerheid en van ontwikkelingssamenwerking.

Eerste graad A-stroom

De regulering van overheid is niet weg te denken uit het leven van elk individu. Ook leerlingen van de eerste graad komen dagelijks in contact met voorzieningen, die door de overheid verstrekt of gesubsidieerd worden zoals infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg, veiligheid (politie en leger), enz. In hun directe omgeving vangen ze via ouders of media allerhande signalen op over de rol van de overheid bv. belastingen en uitkeringen zoals pensioen, werkloosheidsuitkering en kinderbijslag. Het is dus aangewezen om de nodige kennis en inzichten bij te brengen om deze informatie in een correct en volledig kader te kunnen plaatsen. (Eindterm 11.7)

Eerste graad B-stroom

Met betrekking tot deze bouwsteen worden geen eindtermen opgenomen in de eerste graad van de B-stroom. Deze kennis en vaardigheden zijn te complex voor de B-stroom en zullen in de tweede graad een plaats krijgen.